

RECENZJE, OMÓWIENIA I SPRAWOZDANIA

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XXIV 2025 nr 1 (46) s. 187-191

Bp IGNACY DEC*

Principia Philosophiae Christianae, tom 5,
red. Robert Goczał, Piotr Mrzygłód,
Wrocław 2024, ss. 326

Pod koniec 2024 r. na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu ukazał się piąty tom serii *Principia Philosophiae Christianae*. Jest on dedykowany Doktorowi Anielskiemu, św. Tomaszowi z Akwinu, z racji przypadającej w tymże roku 750. rocznicy jego śmierci. To bardzo słuszna decyzja, bowiem w Kościele winna trwać pamięć o wybitnych postaciach z historii chrześcijaństwa, zwłaszcza o postaciach świętych, o wielkich myślicielach w dziedzinie filozofii i teologii, o szlachetnych miłośnikach prawdy, dobra i piękna. To właśnie św. Tomasz z Akwinu w komentarzu do Arystotelesa napisał: „Filozofii uczymy się nie po to, by się dowiedzieć, co ludzie myślą, lecz w celu poznania prawdy”.

Św. Tomasz odkrywał prawdę o Bogu, o człowieku i o świecie na drogach rozumu i wiary. Całe dzieło jego życia było wielką kontemplacją Bożego ładu, tego naturalnego, wpisanego w Jego stworzenie i odczytywanego naturalnym rozumem, oraz prawa objawionego, odczytywanego rozumem i wiarą. W tej kontemplacji zachowywał ogromny respekt, wielką pokorę wobec Tajemnicy, wobec Prawdy. Okazywał także posłuszeństwo i szacunek wobec całej tradycji chrześcijańskiej, wobec świętych ojców i doktorów Kościoła, świadków Słowa Objawionego. W tym okazywaniu posłuszeństwa Bożemu objawieniu i całej tradycji chrześcijańskiej Akwinata jest wzorem dla potomnych, także dla współczesnych nam teologów i filozofów.

* Bp Ignacy Dec – biskup senior diecezji świdnickiej, profesor doktor habilitowany (filozofia).

Należy ubolewać, że we dzisiejszej myśli chrześcijańskiej pojawiają się myśliciele, którzy odwracają się od św. Tomasza. Uważają, że jego myśl jest przestarzała, że nie przemawia do współczesnego człowieka. Jednakże musimy obiektywnie zauważyć, że tomizm jest dziś tym kierunkiem filozoficznym, o którym napisano najwięcej różnego rodzaju prac, zwłaszcza w środowisku uczelni katolickich.

Spoglądając na ostatnie dwa stulecia dziejów teologii i kształcenia duchowieństwa, zauważamy, że mecenasami myśli tomistycznej byli wielcy papieże naszego czasu. Trzeba tu wymienić przede wszystkim papieża Leona XIII, który 4 sierpnia 1879 r. wydał słynną encyklikę *Aeterni Patris*. W dokumencie tym papież rozważał problematykę wiary i rozumu, ich wzajemnej relacji, którą wcześniej zajmował się Sobór Watykański I w konstytucji dogmatycznej *Dei Filius*. Papież przypomniał naukę Soboru, wskazał w encyklice na św. Tomasza jako na mistrza myślenia filozoficznego i teologicznego. Można by powiedzieć, że encyklika w dużej mierze była hymnem pochwalnym na cześć teologii i filozofii św. Tomasza, na cześć wielkiej syntezy nauki chrześcijańskiej, której dokonał Akwinata. Podkreślił to także Sobór Watykański II oraz ostatni papież, w szczególności św. Jan Paweł II, który w swoich encyklikach, zwłaszcza w encyklice *Fides et ratio*, wskazywał na św. Tomasza jako myśliciela, który w swoim życiu łączył pokorę z mądrością, a mądrość ze świętością.

Dlatego, jako związany z lubelską szkołą filozoficzną uprawiającą filozofię realistyczną w duchu św. Tomasza, kieruję słowa uznania i wdzięczności pod adresem osób, które od pięciu lat w serii *Principia Philosophiae Christianae* promują klasyczny nurt filozofii w wydaniu św. Tomasza z Akwinu i jego komentatorów.

Przedmowę do obecnego, piątego tomu napisał bp prof. Andrzej Siemieniowski, biskup legnicki, który w swoim tekście nie szczędzi pochwał dla Doktora Anielskiego, komentując niektóre wersety jego eucharystycznego hymnu *Pange lingua, gloriosi misterium* (*Chwal języku tajemnicę*).

Wchodzące w skład piątego tomu serii artykuły i studia zostały ułożone w alfabetycznym kluczu autorskim. Zakres treściowy zamieszczonych prac jest różnorodny i wypływa z osobistych zainteresowań autorów. Znajdujemy wśród nich teksty z zakresu realistycznej metafizyki (w tym z mediewistyki), antropologii filozoficznej, etyki, filozofii religii, filozofii społecznej.

Nowością obecnego tomu jest wprowadzenie działu zatytułowanego *Studia*, przeznaczonego na szersze całościowe prezentowanie wybranych zagadnień.

Zbiór rozpraw i studiów otwiera artykuł ks. Adama Fogelmana pt. *Tomistyczne refleksy w myśli etycznej Zdzisława Golińskiego* (s. 27-49). W artykule autor ukazał, jak ważna jest koncepcja człowieka dla szczegółowych rozważań antropologicznych. Dlatego bp Goliński wybrał Tomaszową wizję człowieka jako *compositum* duszy i ciała, by przedstawić w jej tle aretologię – naukę o cnotach i sprawnościach.

Autorem drugiego tekstu jest ks. Mirosław Kiwka. Tytuł artykułu brzmi: «*Dar obecności*». *Doświadczenie mistyczne w publikacjach wybranych filozofów polskich* (s. 51-73). Autor wybrał następujących myślicieli: Mieczysława Gogacza, Leszka Kołakowskiego, Jana A. Kłoczowskiego i Piotra Moskala. W ich publikacjach poszukiwał odpowiedzi na pytanie, czym jest w rzeczywistości doświadczenie mistyczne i jak przebiega jego proces. W rozważaniach tych ks. Kiwka ujawnia się nie tylko jako referent poglądów badanych autorów, ale także jako ktoś, kto potrafi ocenić trafność tych interpretacji w kontekście filozofii tomistycznej.

Kolejnym artykułem jest tekst Piotra Lorka, zatytułowany «*Pokój przewyższa rozum*». *Soteriologia i ontologia pokoju w chrześcijaństwie i buddyzmie zen na przykładzie wybranych autorów* (s. 75-95). Jest to próba przybliżenia refleksji soteriologicznej i ontologicznej w myśli apostoła Pawła zawartej w Liście do Filipian w zestawieniu ze *Strofami wiary w umysł*, przypisywanymi trzeciemu patriarsze buddyzmu chan (zen) Jianzhiemu Sengcanowi. Zestawienie dotyczy koncepcji pokoju. Zestawienie jest dopełnione rekonstrukcją ontologii pokoju w *Sumie teologicznej* św. Tomasza z Akwinu.

Jeden dla drugiego. Tischnera myślenie o ethosie społecznym (s. 97-111) – to tytuł tekstu Macieja Manikowskiego, pracownika naukowego Uniwersytetu Wrocławskiego. Jak sam tytuł wskazuje, autor w artykule przybliży nam pojmowanie ethosu, w którym są zawarte określone, przyjmowane wartości, wytyczające kierunek i jakość społecznego działania. To działanie jest drogą do tworzenia wspólnoty, która myśli i funkcjonuje wedle przyjętych i zaaprobowanych wartości. Głównymi wartościami są tu dobro i prawda.

Autorem następnego tekstu jest ks. Adam Prokop. Tytuł jego artykułu brzmi: *Chrześcijańskie spekulacje angelologiczne w «innej przestrzeni» według Michała Foucaulta (1926-1984)* (s. 113-129). Jak sam autor napisał w abstrakcie,

Artykuł stara się udowodnić, że przestrzenie anielskie, zakorzenione w chrześcijańskiej refleksji teologicznej oraz filozoficznej, spełniają definicję innych przestrzeni, sformułowaną przez francuskiego strukturalistę Foucaulta (s. 113).

W ostatnim artykule pierwszej części niniejszego tomu, o tytule: *Człowiek i jego otoczenie w horyzoncie transcendentnego piękna* (s. 131-141), ks. Jerzy Tupikowski podejmuje problem transcendentnego piękna. Pojmuje je w sensie tomistycznym, jako *sui generis* syntezę transcendentnie pojmowanej prawdy i transcendentnego dobra. Niniejszą problematykę rozważa w trzech punktach: 1) Ontyczne piękno celowości; 2) Piękno – wewnętrzne powiązanie prawdy oraz piękna; 3) Personalność piękna.

Drugi dział piątego tomu serii *Principia Philosophiae Christianae*, noszący tytuł *Studia*, zawiera teksty trzech autorów. Pierwszy z nich, pt. *Twórczość jako «klucz» do hermeneutyki oraz tajemnicy wywyższenia człowieka – w religijno-filozoficznym systemie Mikołaja Bierdiajewa*, jest autorstwa ks. Piotra Mrzygłoda

(s. 145-251). Warto przypomnieć, że Mikołaj A. Bierdiajew (1874-1948) był jednym z najwybitniejszych przedstawicieli religijnego egzystencjalizmu istotowo powiązanego w prawosławiu, autorem wpisującym się w nurt rosyjskiego renesansu religijno-filozoficznego, nazywanego przez historyków Srebrnym Wiekiem. W abstrakcie do tego obszernego tekstu ks. Mrzygłód napisał m.in.:

Rewolucyjność myśli uprawianej przez tego Rosjanina ujawnia się jednak najbardziej w tym, że głoszona przezeń eschatologia nie zrealizuje się sama. Ba! Nie zrealizuje jej nawet Wszechmogący Bóg. Autor ten uważa bowiem, że biblijne proroctwa są nie tyle mglistą zapowiedzią, Rzeczy przyszłych, co pretekstem, a nawet wezwaniem i zobowiązaniem ludzkości do ich realnego tworzenia. Stąd naczelną tezę Bierdiajewa, odnoszącą się do tajemnicy przeszłości, jest założenie, iż nie dokona się ona bez czynnego, tj. twórczego udziału człowieka. Owszem Bóg rozpoczął dzieło stwórcze bez bogopodobnego mu człowieka, ale bez człowieka nie jest w stanie go nigdy sensownie dokończyć. Bez natchnionej ludzkiej twórczości, którą Bierdiajew nazywa «drugim imieniem» osoby, nie zrealizuje się i nie zakończy historia i nie wypełni się czas. Co z kolei jest naturalnym warunkiem zaistnienia doskonałej wieczności (s. 145).

W anglojęzycznej części serii (*English Papers*) znajdujemy tekst Roberta Goacza pt. *The efficient cause of being of reason (ens rationis) in Francisco Suarez SJ* (Przyczyna sprawcza bytu myślnego (*ens rationis*) w ujęciu Franciszka Suareza SJ) (s. 255-284). W zamieszczonym artykule autor przedstawia metafizyczne rozważania Suareza dotyczące bytów intencjonalnych i nie-bytów, w szczególności mając na celu przedstawienie zarysu tej tematyki ważnej dla tomistycznych rozważań na temat istnienia intencjonalnego i czysto-myślnego na tle doktryny scholastycznej. Zajmuje się też przyczynami tych bytów.

W dziale *Thomistica* został zamieszczony tekst Andrzeja P. Stefańczyka pt. (Ne)oplatonizm zrewidowany: Bóg, partycypacja, idee wzorcze w doktrynie Tomasza z Akwinu. (s. 287-326). Autor podejmuje w nim kluczową dla filozofii Akwinaty kwestię relacji Bóg – świat i twierdzi, że w tej relacji Boga do świata jest najbardziej uwidoczny wpływ neoplatonizmu na autora *Sumy teologicznej*. Stefańczyk nawet wyraża pogląd, że egzemplaryzm jest integralnym elementem filozofii św. Tomasza z Akwinu, co może być tezą dyskusyjną.

Zamykając niniejszą krótką prezentację piątego tomu serii wydawniczej *Principia Philosophiae Christianae*, wyrażam uznanie dla Redaktorów tego tomu za promowanie klasycznego nurtu filozofii w wersji tomizmu egzystencjalnego. Wprawdzie są w nim także artykuły poświęcone innym stylom filozofowania, jednakże znajdują się w nich odniesienia do filozofii św. Tomasza z Akwinu. Opublikowany tom można zaproponować pracownikom naukowym i studentom wydziałów filozoficznych i teologicznych, a także wszystkim poszukującym podstawowej i integralnej prawdy o rzeczywistości Redaktorom natomiast proponuję, aby nawiązali i rozszerzyli swoje kontakty z pracownikami naukowymi innych

środowisk akademickich, w których jest uprawiana filozofia w stylu klasycznym, aby była równowaga między autorami miejscowymi i zewnętrznymi. Proponując to, mam na myśli środowisko Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Akademii Zamojskiej w Zamościu i wydziałów teologicznych na uniwersytetach państwowych. Jestem przekonany, że filozofia, jako pierwsza postać nauki europejskiej i racjonalnego poznania, stanowi nie tylko wydatną pomoc do uprawiania nauk teologicznych, ale także wspiera nauki humanistyczne i przyrodnicze, bowiem dostarcza im integralnego, obiektywnego wizerunku człowieka jako istoty cielesno-duchowej, spinającej ziemski świat materialny z duchowym światem niebieskim.